

(Fortsættelse 16):

PÅ BESØG HOS FARMOR OG BEDSTEFAR

Efter sommerferien, det må have været en lørdag eller søndag, var vi engang på besøg i Majbølle hos mine farforældre, og hertil var vi cyklet sammen med Alma, Johannes og fætter Børge. Det var på et tidspunkt, hvor solen endnu stod nogenlunde højt på himlen. Før vi ankom, havde farmor været i færd med at skære æbler ud i skiver, som hun havde lagt til tørring på nogle lange brætter, der var placeret på et par træbukke ude på gårdspladsen. De udskårne æbleskiver lå tæt ved siden af hinanden i hele brættets længde og ventede på at tørre ind, så de kunne opbevares på glas. Sådanne tørrede skiver af æbler kunne dels spises som en delikatesse, eller de kunne blødes op i vand og koges ud til æblemos eller æblegrød hen på efteråret eller vinteren, når der ikke var friske æbler at få.

Nogle af os børn syntes imidlertid at de tørre æblestykker smagte herligt, som de var, og imens de voksne sad inde og drak kaffe, listede Børge og jeg os til at tage snart en og snart en anden halvtørret skive fra brættet, hvor de lå til tørring. For at det ikke skulle kunne ses, rykkede vi lidt om på de nærmest liggende æblestykker, så at afstanden imellem disse blev nogenlunde lige stor. Imidlertid stoppede appetitten ikke ved nogle få æblestykker, men den syrlig-søde velsmag fristede til efterhånden at spise mange stykker, flere end godt var. Men jo flere, Børge og jeg spiste, jo større blev problemet med at skjule 'tyveriet', for afstanden mellem de enkelte æblestykker blev efterhånden så stor, at der var op til fem centimeter imellem dem, og det ville farmor sikkert nemt kunne opdage. Det var derfor et par forlegne og flove "Knold og Tot"er, der gik om i forhaven og satte sig på trappestenen, for at slå mave, i håbet om, at farmor ikke ville opdage, hvad vi havde gjort.

Der gik da også det meste af eftermiddagen, før farmor og nogle af de andre kom ud på gårdspladsen, hvor de især var interesseret i at se på farmors tørrede æblestykker. Børge og jeg sad anspændt og lyttede til, hvad de voksne talte om. "Nej, nu er det for galt!" lød det pludselig meget højt fra farmor, "Nu har de pokkers unger taget af mine tørrede æbler!" "Hvor er de utige skarnsunger henne? De sku' ha' så manne tæsk, der ku' ligge på deres rygstykker! Jeg skal komme etter dem!" fnyste hun arrigt. Udtrykket 'utige' betød i farmors fynske mund 'utidige' eller 'uartige', og 'etter' betød 'efter'. Ved lyden af farmors vrede stemme rystede jeg i bukserne, mens Børge nøjedes med at fnise nervøst, men han havde i virkeligheden mindst lige så meget respekt for farmor, som jeg havde.

Herover ses mine farforældres hus i Majbølle lidt sydvest for Tillitse. Bag de to vinduer tilvenstre for indgangsdøren lå dagligstuen, og bag de to stuer tilhøjre for denne var stadsstuen beliggende. På mine farforældres tid blev denne indgangsdør dog sjældent benyttet. I stedet benyttedes adgangen via køkkendøren på bagsiden af huset. Bag vinduet på første sal, oftest kaldt loftet, i den vestvendte gavl var mine farforældres soveværelse beliggende. Huset og dets omgivelser ligner med sit nuværende udseende stort set det, jeg kendte fra min barndom. – Privatfoto: © 2006 Harry Rasmussen.

Heldigvis gjorde farmor ikke alvor af sine trusler, og hun har mig bekendt aldrig nogen sinde hverken tjattet til eller slået nogen af sine børnebørn. Hun nøjedes med at uddele verbale øretæver, og det vidste vi godt, men da vi ikke kunne lide at se hende vred og gal, så gjorde vi normalt ikke noget, der kunne vække hendes mishag. Men somme tider hændte det jo, at naturen gik over optugtelsen, som man siger, og at vi gjorde lige præcis det, der var blevet forbudt os.

Da tiden til aftensmaden nærmede sig blev Børge og jeg jo nødt til at vise os, og lidt slukørede og betuttede nærmest listede vi ind i spisestuen, hvor de voksne allerede sad ved bordet. "Nå! Dér er I, I to uvorne unger!" udbrød farmor, da hun så os, og tilføjede: "I fortjener ikke at få no'en avtensmad, så utige I har været!" Personligt hadede jeg, når farmor kaldte os for 'unger', for jeg følte mig ikke som 'en unge', men som et menneskebarn, der havde krav på en vis respekt alene i kraft heraf. Havde farmor vidst, at jeg tænkte sådan, ville hun have anset mig for 'obsternasig' og 'tovlig', det vil sige: hovmodig og ikke rigtig klog. Sådan havde jeg i øvrigt indtrykket af, at hun opfattede mig både i min barndom, ungdom og som voksen, hvilket jeg dog tog mig let og undskyldte med, at hun og jeg var meget forskellige, om ikke af skind, så dog af sind. Hvor hun var snobbet, var jeg usnobbet, hvor hun var småtskåren i sin opfattelse af mennesker og verden, var jeg frisindet og utraditionel.

Når dette er sagt, må jeg også tilføje, at farmor havde mange gode sider, som hun især viste, når hun var i godt lune, og det var hun heldigvis for det meste. (Mange år senere brugte jeg hende som karikeret forbillede for den hvidfjerede høne, der piller en lille fjer af sig i tegnefilmen "Det er ganske vist!"). Æret være hendes minde.

"SKOMAGERVÆRKSTEDET"

Efter sommerferien begyndte skolegangen og dermed dagligdagens trummerum igen. Dagene sneglede sig af sted, men så meget mere arbejdede fantasien. En dag fandt jeg tilfældigvis på, at lægge øret til en af de telefonstolper, der stod ude på vejen foran huset på Rosnæs, og til min store overraskelse hørte jeg en summende og syngende lyd, der ligesom kom inde fra selve stolpen. Jeg vidste dog, at lyden skyldtes vibrationerne fra telefontrådene, hvorigennem der sendtes en elektrisk strøm. Men selvom jeg kendte telefonen fra min tidligste barndom i Tillitse, så undrede jeg mig til stadighed over, at det lod sig gøre at mennesker kunne tale med hinanden over lange afstande, takket være denne geniale opfindelse.

Her ses udhuset, hvor der var vaskerum bag det nærmeste vindue ud mod Riddersborgvej og med adgang gennem den dør, der ses i gavlen og nærmest plankeværket. Vinduet til højre hørte til det opbevaringsrum, som hørte med til mine forældres lejemål. Det samme gjorde toilettet og brændselsrummet, som lå i udhusets modsatte side. Det var bag vinduet til højre i bygningen, at min far havde et kombineret pulterrum og værksted, og her jeg på et tidspunkt indrettede mig med et "skomagerværksted". – Privatfoto: © 2001 Harry Rasmussen.

På den tid var jeg 9 år, og af en eller anden grund havde jeg pludselig fattet interesse for skomagerhåndværket, måske fordi jeg havde været inde hos den

lokale skomager og set hans spændende værksted. I et af rummene i udhuset havde far sit værksted, hvor der foruden en hel del værktøj af forskellig slags også var en skolæst, som han brugte, når han i reglen selv forsåede sine og vores sko. Denne læst gav nu inspiration til at indrette rummet som et "rigtigt" skomagerværksted. Værktøjet lagde jeg sirligt op på en aflang, smal bordplade, der var fastgjort til væggen, mens jeg forestillede mig, at jeg var skomageren, der sad og ventede på at kunder skulle komme ind i "forretningen". Som udstillingsgenstand havde jeg anbragt et kært klenodie bag det enlige og ikke særlig store vindue, der vendte ud mod Riddersborgvej. Klenodiet havde jeg fået af far, og det bestod af et udstoppet egern, der sad på en gren og ligesom gnavede i en kogle.

ET TILBUD, DER IKKE KUNNE AFSLÅS

Da jeg en dag var på vej til skole og derfor skrædede over den store tomme cirkusplads, kom der pludselig en mørklødet dreng med kulsort hår og lidt fremmedartede ansigtstræk gående op på siden af mig. Han var omtrent et hoved højere end lille mig, og tydeligvis også stærkere. Imidlertid havde jeg ikke tidligere lagt særligt mærke til ham i skolegården, men han gik ellers i samme klasse som mig, så jeg kendte ham af udseende. Desuden vidste jeg, at han også boede på Rosnæs, og det var grunden til at han skulle samme vej som mig, når han skulle til og fra skolen.

" - Det egern, du har stående i vinduet i jeres udhus, hvad skal du ha' for det? spurgte han uden nogen indledning.

- Det er ikke til salg! Det er ikke mit! svarede jeg.

- Jo, det er! for ellers får du tæv! fortsatte han og tilføjede: Jeg kommer hen til dig efter skoletid og henter det, og hvis ikke du gi'r mig det, så vanker der øretæver til dig! Du får 25 øre for egernet.

Vi fulgtes ad til skolen, men det var med bævende hjerte og rystende ben, at jeg den eftermiddag skyndte mig hjem. Jeg gik slet ikke ned i værkstedet den dag, men blev oppe i lejligheden og lavede lektier og hvad jeg ellers kunne få tiden til at gå med. Men indvendig var jeg rystende angst for, hvad der ventede mig næste dag, når jeg mødte den mørklødede dreng igen. Jeg formoder, at han enten var af sydeuropæisk eller eventuelt af grønlandsk afstamning. Han boede omme på en af de andre sideveje på Rosnæs, og hans familie var lige så mørkhudede og sorthårede som ham.

Næste morgen sneg jeg mig ud af huset og skyndte mig af sted over cirkuspladsen på vej til skolen, samtidig med at jeg kiggede spejdende til alle sider, men heldigvis var drengen ingen steder at se. Han var heller ikke at se i skolegården den dag, så derfor drog jeg et lettelsens suk og håbede naivt på, at han måske slet ikke kom i skole mere. Håbet brast dog allerede næste dag, for da opsøgte han mig i skolegården og sagde truende:

" - Du var ikke på værkstedet i forgårs! Jeg var ellers henne for at hente egernet, som vi havde aftalt."

Rystende af angst fremstammede jeg: " - Det har vi ikke aftalt, og du må ikke få egernet, for det er min fars!"

Den store og kraftige dreng greb mig i kraven og nærmest hvædede: " - Egeret er mit, det har du lovet mig! Jeg kommer og henter det i eftermiddag, og hvis ikke du er i værkstedet, så vil du komme til at fortryde det!"

Han slap sit tag i kraven, idet han skubbede mig kraftigt fra sig, så at jeg var nær ved at miste balancen og falde bagover.

Den eftermiddag blev en af de værste i hele mit hidtidige liv, ja, faktisk meget længere, for dels holdt jeg meget af det udstoppede og fine lille rødbrune eger, og dels frygtede jeg for, hvad far og mor ville sige, når de blev klar over, at egernet ikke var der mere. Men jeg var så bange for, hvad den mørke dreng kunne finde på, at jeg ikke turde nægte ham at få egernet, og heller ikke turde fortælle mor og far om drengen.

Da jeg efter skoletid var kommet hjem og havde lagt min skoletaske, gik jeg derfor ned i værkstedet, for at vente på den slemme dreng. Det varede da heller ikke længe, før han stod udenfor og bankede på vinduesruden, som jeg skyndte mig at åbne, for at kunne række ham egernet, hvis opsats dårligt nok kunne komme ud af vinduesåbningen. Drengen grinede hoverende og smed en 25-øre ind til mig, hvorefter han forsvandt med sin nyrehvervelse.

Som du, kære læser, i al fald indirekte nok kan forstå af, at jeg har omtalt denne episode her, nu godt 68 år senere, så gjorde den et så stort og negativt indtryk på mig, at jeg aldrig har glemt den siden. Og bedre blev det ikke af, at da mor og far opdagede, at egernet var væk, så fik jeg så mange skældud af dem begge, at jeg følte mig som verdens største og mest usle synder. Far blev tilmed så vred, at han straks cyklede om til drengens bopæl, som han kendte, for at kræve egernet tilbageleveret, men han kom tomhændet tilbage, endnu mere vred end før. Drengens mor havde nægtet at give ham egernet, med den begrundelse, at hendes søn havde købt det af mig! Og hvis far ikke var tilfreds med den forklaring, så kunne han komme igen senere, når hendes mand var kommet hjem, og tage mig med, så de kunne høre min forklaring.

Senere samme aften cyklede min vrede og forbitrede far og jeg om til den pågældende adresse. Far ville have mig med, så at jeg kunne bevidne, hvad der var sket. Denne gang var det drengens far, der lukkede entredøren op. Men alene synet af denne høje, sværlemmede og sortsmudskede mandsperson, fik det til at gyse i mig, og jeg kunne fornemme, at min far, der ikke var særlig høj, men som ellers ikke plejede at gå af vejen for ret meget, i den aktuelle situation følte sig højst utilpas og ilde til mode. Han indså, at han ikke ville kunne klare

sig rent fysisk mod den store og svære mand, og derfor forsøgte han i stedet for at mægle mellem sig og manden. Denne holdt dog på, at en handel var en handel, og hans søn havde ærligt og redeligt betalt det, jeg forlangte for egernet. Basta! Fars indvendinger om, at manden dog måtte kunne indse, at prisen på 25 øre for egernet var alt for lav, rent bortset fra, at hans søn, altså mig, ikke havde lov til at sælge en ting, der tilhørte ham, altså min far.

Manden smækkede til sidst døren i lige for næsen af os, og noget slukørede cyklede vi hjemad, men far så usædvanlig vred og sammenbidt ud og sagde ikke et ord til mig, mens vi kørte. Da vi var kommet hjem og cyklerne var stillet ind i skuret, udbrød far: "Det, du har gjort, kan jeg ikke tilgive dig! Derfor kan du nu skrubbe op i seng uden at få aftensmad, og du skal ikke vente, at jeg vil være venlig imod dig de nærmeste dage!". Den tone kendte jeg jo fra tidligere, og vidste, at far mente, hvad han sagde. Og mor gav ham ret, selvom hun nok var en smule mildere stemt imod mig. Alligevel sagde hun til mig, da jeg var kommet op: "Hvordan kunne du dog finde på at sælge egernet til drengen? Det var jo ikke dit egern!" – "Jamen jeg var bange for den mørke dreng, for han truede mig med tæv!" indvendte jeg spagfærdigt, men mine ord gjorde ikke indtryk på mor, som derefter sagde: "Gør nu, som din far har sagt og gå i seng!"

Tung i sindet og grædende af en blanding af fortrydelse og ydmygelse skyndte jeg mig ind på værelset og skiftede til nattøj og krøb op i sengen, hvor jeg trak dynen helt op over hovedet og følte at hele verden var mig imod. Snart efter faldt jeg i en dyb søvn, som jeg først vågnede af næste morgen, da jeg skulle op og i skole. Gangen til skolen blev denne dags "via doloroso", som jeg aldrig har glemt siden, selvom jeg i løbet af mit liv, men i andre sammenhænge, har oplevet flere af den slags "smertevandringer".

NAKSKOV'S TRE BIOGRAFTEATRE

I min barndom havde Nakskov hele tre biografer: BIO på Axel-torv, hvis direktør under Besættelsen var Alvin Klinke, som tillige var formand for Biografteatrenes Provinsforening, ROXY på Vejlegade, hvis daværende leder, jeg ikke kender navnet på, og KINO på hjørnet af Fruegade og Tilegade. Sidstnævnte biograf blev ledet af frk. Skuldfri Adrian. Men jeg havde dog endnu ikke haft mulighed for at besøge nogen af biograferne. Det skete først hen mod slutningen af året, da mor til min store overraskelse og glæde en dag tog mig med i BIO for at se Osvold Helmuth-filmen "Der var engang en vicevært", som netop fik premiere ved juletid 1937. Jeg var nu 8 1/2 år og lagde mere mærke til filmenes titel og til de medvirkende skuespillere, end tilfældet havde været under mit første biografbesøg i 1935. Selvfølgelig først og fremmest til navnet Osvold Helmuth (1894-1966), der allerede da var en fremtrædende visesanger, men også en udmærket skuespiller. Og så lagde jeg naturligvis også mærke til den danske filmhelt nr.1: Poul Reichhardt (1913-85), som forresten vil få en

særlig betydning i denne sammenhæng, idet han 8 år senere lagde stemme til soldaten i langtegnefilmen "Fyrtøjet".

Et navn og en musikalsk-komisk skuespiller, man heller ikke kunne undgå at lægge mærke til, var Børge Rosenbaum (1909-2000), som en hel del år senere skulle gå hen og blive verdensberømt dansk-amerikansk musikalsk entertainer under navnet Victor Borge. Og så var der selvfølgelig hele det danske biograf-publikums kæledægge, barnestjernen Lille Connie, dansk films svar på den internationalt berømte amerikanske barnefilmstjerne Shirley Temple (f.1929), der allerede som 3-årig debuterede på film. Lille Connie, hvis rigtige navn er Connie Meiling (f.1930), debuterede som cirka 5-årig i filmen "Kidnapped" (1935) og nåede at indspille ialt 7 film mellem 1935-40, førend hun som 10-årig trak sig tilbage fra filmens ikke altid lige nemme verden.

Lille Connie havde dog især vundet alles hjerter, da hun i 1936 viste sig i filmen "Panserbasse", hvor hun spillede sammen med den allerede dengang folkekære skuespiller Ib Schønberg (1902-55), i folkemunde kaldet "Ibbermand". Det var ham, der havde hoved- og titelrollen som politibetjent i "Panserbasse", men hverken denne film eller "Kidnapped" havde jeg dog set på det tidspunkt. Det skete først mange år senere, da filmene udkom på video. Connie Meiling blev senere gift med forfatteren Mogens Linck (f.1912), og på et tidspunkt i 1960'-70'erne var hun ansat i Grafisk Afdeling i Danmarks Radio/TV.

DAGLIGLIVET HJEMME

Forresten husker jeg ikke meget fra efteråret og julen 1937, lige som jeg heller ikke erindrer nytåret det år. Far passede som sædvanlig sit daglige arbejde på Skibsværftet og mor havde nok at se til derhjemme med os tre knægte, som hun selv syede en del tøj til. For på trods af fars faste arbejde og indtjening, var pengene alligevel små og rakte kun lige akkurat til husleje, brændsel og mad, mens det kneb med at afse penge til at købe nyt tøj for. Vi børn fik sjældent nyt tøj, men måtte efter tur gå med hinandens aflagte klæder og fodtøj. Jeg arvede i reglen tøj og sko efter min fætter Dennis, sjældnere efter min fætter Børge, og Benny overtog det af det, der var bruge-ligt, efter mig. Det vil sige, det af tøjet, der kunne syes om til ham, der jo var omkring fem år yngre end mig.

Det hændte også, at en af de voksnes aflagte frakker blev syet om til enten et par bukser eller en overtrøje til mig eller Benny. Det var noget, mor var temmelig dygtig til. Bent, som dengang endnu kun var trekvart år, fik derimod af gode grunde nyt tøj. Til gengæld var det yderst sjældent, at mine forældre fik nyt tøj, men mor fik dog forskelligt undertøj i ny og næ, hvad der var yderst sjældent for far, hvis tøj, også undertøjet, blev repareret og lappet indtil det simpelthen ikke kunne mere. Det hjalp noget på mine forældres anstrengte økonomi, at især farmor var meget flittig med strikkepindene, hvorfor hun jævnligt forsynede os med strømper, sokker, vanter, halstørklæder og

striktrøjer. Min farmor var meget gavmild, og derfor leverede hun også ofte forskellige fødevarer til mine forældres husholdning, så som slagtekyllinger, surt og sødt syltetøj og henkogte grønsager, og til Mortensaften en gås og til jul en and og en flæskesteg.

I de par år, hvor vi boede i Naskov, måtte far nøjes med et betydeligt mindre værksted, end det, han havde haft i Tillitse. Det var det lille rum i udhuset, hvori jeg på et tidspunkt havde indrettet "skomagerværksted". For fars vedkommende blev det derfor ikke til særlig meget med hverken snedkeriet eller andet lignende håndværksmæssigt arbejde. Han havde dog selv istandsat lejligheden, før vi flyttede ind i den, malet alt træværk, hvidtet alle lofter, tapetseret alle vægge og ferniseret gulvene og trappen. Men en vis erstatning for sin dejlige have i Tillitse, havde han dog, nemlig i form af et stykke jordovre på den modsatte side af Strandpromenaden, hvor også en række andre beboere havde hver deres jordstykke. Her dyrkede far til gengæld alle de former for urter og grønsager, herunder kartofler, gulerødder, selleri, rødbeder, porrer, hvidkål, rødkål og grønkål, agurker og græskar, samt jordbær, ribs, solbær og stikkelsbær, som haven kunne rumme og han ved mors lejlighedsvis hjælp kunne overkomme at passe. Desuden var der et æbletræ, et pæretræ og et kirsebærtræ, som til familiens store glæde forsynede os med en del af den friske, syltede og henkogte frugt, som vi så nødtigt ville undvære.

EN STABELAFLØBNING

En af de hændelser, der særligt fascinerede os børn på Rosnæs' sydlige side, var stabel afløbningen af et af de store nybyggede skibeovre på værftet. Det var en begivenhed af særlig betydning både for byen og for Naskov Skibsværft. Den dok, hvori skibsskroget blev bygget op og gjort klar til søsætning, lå placeret sådan, at skibet tog retning lige over mod Rosnæs' sydlige bred, når det blev søsat. Af hensyn til den høje søgang, som stabel afløbningen forårsagede, var der derfor anlagt en temmelig høj jordvold eller et dige, der skulle forhindre oversvømmelse af det bagved liggende areal. Det var jo her, at de ovenfor omtalte haver var beliggende. Jeg nåede at opleve et par sådanne søsætninger, men kan i dag desværre ikke længere huske, hvilke af ØK's skibe, det drejede sig om. Derimod husker jeg endnu tydeligt, hvordan det rustrøde skibsskrog gled ud i vandet, hvor det straks skabte stor søgang og temmelig høje bølger, der skyllede ind over strandbredden nedenfor diget på Rosnæs. Under søsætningen hørtes nogle skærende og gennemtrængende høje fløjtelyde, og skibene i havnen salutede med dybe lyde fra deres dampfløjter og tågehorn. En del af os børn stod da helt nede ved vandkanten og ventede på, at vandet skulle overskylle bredden, så vi skyndsomst måtte trække os tilbage, for ikke at få våde sko og strømper. Der var også noget spændende ved at se det kæmpestore skib komme lige over imod os, som om det ville fortsætte helt op på strandbredden. Det skete dog aldrig, idet der forinden var kastet trosser ud til slæbebådene, som dels bremsede skibets fart og dels bragte det til

standsning, så det derefter kunne slæbes tilbage til værftets dok, for at blive færdiggjort.

TO UFORGLEMMELIGE OPLEVELSER

Det må formentlig have været i pinsen 1938, at min fætter Dennis, formentlig i følgeskab med morfar og – eller i hvert fald - mormor, kom på besøg hos os. Jeg erindrer dog kun, at solen skinnede fra en næsten skyfri himmel, og at Dennis og jeg en tidlig formiddag var ude at gå en tur på Rosnæs. Vi gik om ad en af de forholdsvis brede veje, hvor fortovene var kantet af træer med nyudsprungne friske grønne blade. Der var ingen mennesker at se på vejen, og da vi selv forholdt os tavse, var der fuldstændig stille omkring os. Bedst som vi gik hen ad fortovet, følte jeg det pludselig, som om det vibrerende sollys' gyldne tråde gennemstrålede hele mit væsen og at jeg lige som blev løftet op mod solens varme og livgivende kilde. En intens følelse af noget stort og ophøjet overvældede mig med en uudsigelig glæde og salighed, som gjorde, at jeg syntes livet var noget vidunderligt, eller vel nærmest noget guddommeligt, skønt jeg ikke kendte til nogen gud på den tid, bortset fra, hvad jeg havde hørt og lært i skolens religionstimer. Men jeg forbandt dengang ikke nogen følelser, tanker eller forestillinger med ordet Gud.

Vue over en del af Nakskov Havn set fra Rosnæs en sommerdag i 2001. Som det fremgår af billedet er der stadigvæk store fragtskibe, der anløber havnen, for at losse eller laste varer og gods, men værftet fungerer ikke længere som skibsbyggeri. Det er dog stadigvæk ligesom de mange kraner dominerer havnens skyline, så at St. Nikolai kirkes tårn og spir 'drukner' i billedet. Men det var også her i denne del af havnen, at de kæmpestore nybyggede skibe løb af stabelen og blev søsat. – Privatfoto: © 2001 Harry Rasmussen.

Denne for mig på det tidspunkt enestående og ret specielle oplevelse, som syntes at være uden for tid og sted, varede vel i virkeligheden kun i sekunder, men selv om den fortog sig lidt efter lidt, efterlod den mig med en indre vished om, at tilværelsen i virkeligheden rummer noget umådelig ophøjet og nærmest helligt. Det tog faktisk det meste af dagen, før jeg blev mig selv igen og omgivelserne antog hverdagskarakter. Men jeg forstod ikke dengang, hvad det var, jeg havde oplevet, og fortalte heller ikke til nogen om den, heller ikke til Dennis, som måske ellers ville have forstået mig, eftersom han jo dagligt bad Fadervor. For dels talte man simpelthen ikke om den slags emner i de kredse, jeg færdedes i som barn og heller ikke som ung mand. Desuden var jeg bange for, at man skulle opfatte mig som lidt til en side, som det kaldtes.

Her ses en af de stille veje på Rosnæs, som fætter Dennis og jeg spadserede om ad en solbeskinnet dag i pinsen 1938. Dengang var det dog højst usædvanligt at se parkerede biler ved fortovene, men da den situation var jo blevet drastisk ændret i de mange år, der var forløbet siden dengang og til dette foto blev taget i august 2001. – Privatfoto: © 2001 Harry Rasmussen.

Mit barndomshjem var, hvad jeg vil kalde ikke-religiøst, idet ingen af mine forældre havde andet tilknytningsforhold til kristendommen, end det der bestod i obligatorisk medlemskab af Den danske Folkekirke. End ikke min mor var særlig religiøs indstillet, skønt hendes mor, altså min mormor, tydeligvis, men i det stille, bekendte sig til den kirkekristne lære og moral. Og som tidligere omtalt opdrog hun sin plejesøn, min fætter Dennis, til at være et hæderligt, sandfærdigt og flittigt menneske, der i al fald som dreng aldrig lagde sig til at sove om aftenen, uden først at have bedt sit "Fadervor".

Det var dog næppe min ateistiske morfars indflydelse, der gjorde sig gældende for mine forældres vedkommende. Men som gammel socialist og syndikalist gik han i mange år ind for, at kirken, kongemagten og kapitalismen burde afskaffes. Det første, fordi han anså religion for at være den 'opium', som de til enhver tid siddende magthavere benyttede til at undertrykke og holde arbejderklassen i ave. Det andet, fordi han mente, at der ikke var nogen grund til, at arbejderne skulle slide og slæbe og tilmed betale for, at kongefamilien kunne leve i overdådig luksus, især når arbejderne selv dårligt kunne tjene til de daglige livsfornødenheder. Det tredje, fordi han mente, at kapitalismen var årsagen til al verdens misère.

I mange år og på hans ældre dage, holdt han gerne tale ved festlige lejligheder, og oftest når han havde fået et par dram eller mere inden for vesten. Disse skåltaler afsluttede han i reglen med at sige med oprømt stemmeføring: "For øvrigt mener jeg, at Gud, konge og fædreland burde afskaffes! Skål!" Mormor, som i tidens løb havde vænnet sig til morfars tirade, syntes godt nok ikke om hans udtalelse, som hun i hvert fald ikke var enig med ham i. Tværtimod, men hun tav – for fredens skyld.

Senere samme sommer, da jeg en dag opholdt mig mutters alene nede ved strandkanten vest for Rosnæs, fik jeg igen en oplevelse af omtrent samme indhold og karakter, som den ovenfor omtalte. Jeg havde det med at ville være alene i fred og ro, og derfor søgte jeg en gang imellem ned til det nævnte øde strand-område, der dengang var fyldt op med kæmpestore sten, formentlig en slags bølgeværn, der skulle forhindre kølvandsbølgerne i at vaske jorden bort, når de store oceangående skibe sejlede ind og ud ad havnen.

Det må have været omkring middagstid denne varme sommerdag, for solen stod højt på en dybblå og lettere skyet himmel. Jeg havde medbragt et tæppe til at sidde eller ligge på, og en madpakke og en sodavandsflaske med saftvand i, fordi jeg ville tilbringe eftermiddagen på stedet. På et tidspunkt rejste jeg mig og kiggede op mod himlen, uden dog at se direkte mod solen, som var skjult bag en skyformation, som lod lyset falde i spredte stråler, der flimrede og glitrede for øjnene. Lige med ét overvældedes jeg af den samme ophøjede og salighedsfyldte følelse, som på den ovenfor beskrevne pinsedag, og igen fornemmede jeg det, som om jeg blev draget op imod solen og det uendelige blå dyb, der ligesom udvidede sig mere og mere for mit undrende blik. Da forstod jeg dybt inde i mig selv, at det var den kraft eller den Gud, jeg anede eller følte, men ikke kendte til med min vågne, forstandsmæssige bevidsthed, der tilkendegav sig for mig og ligesom tog mig i sin kærlige favn.

Dette vue over den vestlige ende af Strandpromenaden på Rosnæs, som er fotograferet i august 2001, kan give et lille indtryk af den lokalitet, hvor min specielle oplevelse fandt sted i sommeren 1938. Dengang var strandkanten til højre imidlertid ikke så 'velfriseret' som her på billedet, men lå mere hen som et relativt bredt naturområde med de store sten spredt i en mere tilfældig orden end her. – Privatfoto: © 2001 Harry Rasmussen.

Senere som voksen, har jeg også med min forstand kunnet forstå, at det virkelig var vibrationerne fra den allestedsnærværende guddommelige kraft, min barnebevidsthed var kommet på bølgelængde med. Det vil interesserede kunne læse mere om senere i denne selvbiografi.

ET UHELD, SOM ENDTE GODT

I sommeren 1938 var min ældste lillebror, Benny, godt og vel 4 år, en lille kraftkarl med mod på, hvad livet havde at byde på af fysiske udfordringer. En dag var han og en jævnaldrende legekammerat søgt ned til den anløbsbro på vestsiden af Rosnæs, hvor skibsværftets store og hurtigtgående mandskabsbåde lagde til, når de skulle afhente værftsarbejderne om morgenen, for at sejle dem over til værftet, og når de bragte dem tilbage derfra efter fyraften. Takket være disse både, som mindede meget om de motorbåde, der i mange år er blevet benyttet af den københavnske turist- og kanalrundfart, kunne de af værftets funktionærer og arbejdere, der boede på Rosnæs, spare tid på den daglige transport til og fra deres arbejdsplads. Alternativet var at cykle ind omkring havnen og over til værftet, en tur, som sikkert ville tage omkring en halv time eller mere. Nu klarede turen på cirka 15 minutter.

Anløbsbroen ved Rosnæs var vel omkring 10-12 meter lang og 2-3 meter bred, og fra dens yderste ende var der næppe mere end en halv snes meter ud til den sejlbare, som bl.a. tillod de meget store oceangående ØK-skibe at sejle ud og ind af havnen. Første gang et af disse skibe sejlede ud fra havnen, var når det forlod skibs-værftet efter færdiggørelsen. Inden da var skibet blevet søsat fra

stabelpladsen, hvor det var blevet bygget. Derefter blev det bugseret til skibsværftets dok, for at blive færdigbygget. ØK-skibene sejlede ofte på Det fjerne Østen og var derfor væk længe ad gangen, men vendte i reglen tilbage til Nakskov Skibsværft, for at blive kontrol-leret og eventuelt repareret for eventuelle skader eller mangler.

Her ses den i teksten omtalte anløbsbro ind mod Rosnæs, som så mange ansatte på Nakskov Skibsværft, der boede på Rosnæs, dagligt har betrådt, når de skulle til og fra arbejde. Det var på denne bro, at min 4-årige lillebror og hans legekammerat løb om kap, for at se hvem af dem, der turde løbe længst ud på broen uden at falde i vandet. – Privatfoto: © 2001 Harry Rasmussen.

Ud over ØK-skibene var der også en del fragtskibe, fiskerbåde, lystsejlere, og fritidsmotorbåde, samt roere fra Nakskov Roklub, og ikke at forglemme færgen "Mjølner", der passerede forbi anløbsbroen ved Rosnæs, når de skulle ud og ind af havnen, for at komme videre ud eller ind gennem Fjorden til eller fra Langelandsbæltet, hvorfra turen enten gik sydover, østpå, vestpå eller nordover. Min onkel Johannes havde selv en flot motorbåd liggende i lystbådehavnen, og det hændte lejlighedsvis, at far og jeg blev inviteret med på en sejltur rundt i havnen og omkring ude i Fjorden, hvor vi sejlede tæt forbi dennes øer og holme. Den største ø i Nakskov Fjord er Enehøje, som dengang ejedes af den på det tidspunkt meget berømte polarforsker og forfatter Peter Freuchen (1886-1957), som senere solgte øen til el-fabrikant Søren Madsen, kendt for SM-el-pæren. Enehøje overgik vistnok efter dennes død til enten kommunen eller staten, og blev derefter et yndet offentligt udflugtsmål bl.a. for nakskovitterne.

Eventyreren og forfatteren Peter Freuchens særprægede skikkelse med træbenet kunne man lejlighedsvis være heldig at møde i Nakskov, hvor han stavrede af sted, formentlig for at gå på indkøb eller for at besøge venner og bekendte. Legenden vil vide, at Freuchen mistede sit ene ben, da han engang overnattede alene i polarkulden og fik forfrysninger, som bevirkede at der gik koldbrand i benet. Men eftersom han angiveligt ingen redskaber havde med sig, måtte han gribe til den specielle udvej, at skide en lort, som det lykkedes ham at forme som et økseblad, før den frøs til stenhård is! Med dette primitive redskab lykkedes det ham at kappe underbenet af. – Fantasi manglede manden i hvert fald ikke.

Men den dag, der her er tale om, havde de to vovehalse, den da godt 4-årige Benny og hans jævnaldrende legekammerat, fundet på at lege en leg, hvis risici, de ikke var klar over. De væddene nemlig om, hvem af dem, der i hurtig fart turde løbe længst ud på anløbsbroen, før de stoppede op. Det turde min kække lillebroder altså, men med det resultat, at han løb ud over brokanten og faldt i vandet. Fra broens overkant til vandets overflade har der vel normalt været cirka en meter til halvanden, afhængig af vandstanden, som den dag heldigvis var lidt over middel.

Som nævnt var Benny lidt af en kraftkarl, og det kom ham heldigvis til hjælp i den situation, hvori han da befandt sig. Skønt han endnu ikke havde lært at svømme, tabte han åbenbart ikke besindelsen, men fik snart basket og pjasket sig hen til en af bropælene, hvor han kunne nå op og få tag i et af de bildæk, der fungerede som bolværk. Her holdt han fast, indtil nogle voksne mænd, som var blevet tilkaldt af Bennys legekammerat, kom til stedet og fik den drivvåde og noget slukørede Benny bragt i sikkerhed op på broen. Det varede dog nogen tid, før dette lykkedes, fordi man ikke uden videre kunne nå drengen oppe fra selve broen, men måtte have fat i en bådshage eller lignende, som han kunne klamre sig til, så man på den måde kunne hale ham op.

I mellemtiden var legekammeraten ilet af sted for at fortælle mor, hvad der var sket. Mor blev naturligvis helt ude af sig selv over det, men viste sig handlekraftig, for hun forlod omgående det, hun var igang med hjemme, og skyndte sig hen til anløbsbroen. Den da godt 1-årige Bent sov heldigvis middagssøvn i sin barnevogn, som stod inde på husets lukkede gårdsplads, så ham kunne hun godt forlade for et kortere tidsrum.

Selv befandt jeg mig sammen med nogle andre børn nede på det græsbevoksede areal, der lå mellem havnebassinets nordlige ende og den forholdsvis høje jordvold, som lå parallelt med Rosnæs' Strandpromenades sydlige del, og som førte hen til anløbsbroen. Jordvolden eller diget havde til formål at forhindre de ofte temmelig høje bølger, der opstod, når et af de store skibe løb af stabelen, i at skylle ind over de bag ved diget liggende havearealer.

Tilfældigvis var vi børn som nævnt netop lige blevet filmet af en velklædt fotograf med et 16mm kamera, som tog billeder af os med havnen og skibsværftet i baggrunden. Fotografen havde dog først spurgt om lov til at filme os, men jeg husker ikke, om han fortalte, hvad filmen skulle bruges til. Bedst som vi unger teede os lettere fjollede foran filmkameraet, fik jeg pludselig øje på mor, der pilede af sted i vanvittig fart hen ad den sti, der var anlagt ovenpå diget. Hendes ben gik som trommestikker, mens hun holdt overkroppen stiv og armene tæt ind til kroppen, og snart forsvandt hun ud af syne i retning af broen.

Det var en fuldstændig overraskede og uvant situation for mig, at se mor på den måde, så jeg lod fotograf og filmkamera være, hvad de ville, og skyndte mig straks at løbe efter hende. Da jeg løb hen ad diget så jeg, at nogle mennesker kom mor imøde med den drivvåde Benny imellem sig, og de fik forklaret hende, hvad der var sket, og hvordan de havde fået halet ham op på broen. Alle roste hans åndsnærværelse og fysiske styrke, uden hvilke egenskaber, det nemt kunne være endt galt. Der var nemlig temmelig stærke strømme i vandet omkring broen, og disse havde den tapre lille knægt haft kræfter til at modstå og kæmpe sig hen til bropælen og bolværket.

Anløbsbroen set fra landsiden. Mandskabsbådene lagde til med langsiden op mod den yderste ende af broen. Ikke langt fra broen ligger sejlronden, hvor blandt andet de store oceangående skibe passerede ind og ud af Nakskov Havn. Det er mig, der står yderst ude på broen. Landtangen overfor hører til værftsområdet, som i 2001 tjente som oplagsplads for vindmøllefabrikken VESTAS' store vindmøllevinger, som blev transporteret med den store kran, som ses til venstre i billedet.– Privatfoto: © 2001 Harry Rasmussen.

Det var dog lige i øjeblikket en lidt chokeret og noget slukøret cirka 5-årig knægt, der den dag blev hjulpet op af vandet ude ved enden af broen, men af

hans selvsikre gangart, da han fulgtes med mor hen ad diget på vej hjemad, fulgt af beundrene øjne fra tilskuerne, børn som voksne, kunne man tydeligt se, at han også var stolt af sig selv. Med sin kropsholdning signalerede han, at man bestemt ikke skulle betragte ham som hverken en kryster eller tøsedreng.

Det hører desværre med til historien, at Bennys legekammerat senere samme år desværre faldt i vandet fra en lystbådebro lidt længere inde i havnen, og så uheldigt, at han slog hovedet mod et eller andet, hvilket formentlig var medvirkende til, at han druknede. Den forsigtighed, som havde hjulpet ham, da han og Benny løb om kap på anløbsbroen, var åbenbart ikke til nogen nytte ved denne lejlighed, der endte som en tragedie.

TRUENDE UDSIGTER

Imidlertid begyndte der endnu engang i dette århundrede at trække truende krigsskyer hen over Europa. Hitler var jo kommet til magten i 1933, og det var ingen ringere end den aldrende rigspræsident Paul von Hindenburg, der den 30. januar d.å. udnævnte Hitler til den næsthøjeste post i Tyskland. Med Göring som sin højre hånd og Goebbels som propagandaminister, begyndte det rædselsregimente, der skulle komme til at martre Europa og store dele af verden i de følgende tolv forfærdelige år.

Året efter, i 1934, døde von Hindenburg, og Hitler benyttede anledningen til at slå præsident- og kanslerembedet sammen under fællesbetegnelsen "Der Führer", på dansk: "Føreren". Og som nationalsocialismens og Tysklands åndelige og praktiske "Fører", planlagde han i de følgende år systematisk og målbevidst, hvordan det skulle lykkes ham at erobre resten af verden.

I 1938 erklærede Hitler mod bedre vidende, at Sudeterområdet var Tysklands sidste revisionskrav. Vestmagterne, der for næsten enhver pris ville bevare "freden", accepterede kravet, men ville dog have en folkeafstemning om spørgsmålet, men Hitler beordrede øjeblikkeligt sine tropper til at besætte Sudeterland. Da Hitler ikke mødte nævneværdig modstand hos Vestmagterne, lod han sine tropper besætte Østrig og lod foranstalte en folkeafstemning, der med mere end 99% godkendte Anschluss, dvs. territorial og administrativ tilslutning til Tyskland, som okkupationen af Østrig blev kaldt. På samme tid angreb Hitler verbalt tjekkerne voldsomt for deres behandling af det tyske mindretal, en optakt til angrebet på og besættelsen af Tjekkoslaviet, som fandt sted året efter.

Den engelske premierminister Neville Chamberlain (1869-1940), troede på fred med Hitler og Mussolini og gennemførte derfor München-overenskomsten, hvorved Tjekkoslaviets skæbne i virkeligheden blev beseglet. Berømt er Chamberlains hjemkomst til London fra forhandlingerne i Berlin, hvor han endnu stående på flyets trappe, vifter med "fredsdokumentet" med Hitlers og hans egen underskrift og kundgør for pressen: "Peace in our Time!" ("Fred i vor tid!").

Der er næppe tvivl om, at den politisk set konservative Chamberlain var en velmenende fredens mand, som blot ikke havde psykologisk format til at fatte eller forudse, hvad en politiker som Hitler og hans regime i virkeligheden havde for. Det var der forresten mange andre, der heller ikke kunne.

"Freden" varede dog kun til året efter, da Hitlers tropper den 1. september 1939 indledte en lynkrig mod Polen. Chamberlain så sig derfor nødsaget til at erklære Tyskland krig. Det skete den 3. september s.å., og dermed var 2. verdenskrig reelt indledt.

I Tyskland fortsatte de statsligt inspirerede og dikterede overgreb eller progromer mod den jødiske del af befolkningen. Natten til den 9. november 1938 drog brunskjorterne, godt hjulpet af civilbefolkningen, omkring i byerne og knuste ruderne til de jødisk ejede forretninger. Ved samme lejlighed afbrændtes så godt som samtlige synagoger i Tyskland. Denne nat blev siden betegnet som "Kristallnacht", på dansk: "Krystalnatten".

Her i Danmark og ikke mindst i København, gik livet omtrent sin sædvanlige gang. Den 18. januar, som forresten var mors 30-års fødselsdag, indviedes storbiografen "Palladium" i Industribygningen på Vesterbrogade, tæt ved Rådhuspladsen. Biografens seværdighed var det første kinoorgel her i landet. Organisten var pianisten Mogens Kilde (1917-1988), der fungerede som sådan 1938-48 og 1950, og som i 1952 blev ansat som programsekretær ved Danmarks Radio, en stilling han beholdt lige til sin død. Mogens Kilde har også virket som komponist af kor- og klaverstykker samt af underholdnings- og dansemusik. Desuden en kort overgang fungeret som programvært ved DR TV, hvor han bl.a. lavede et program med jazzmusikeren og animatoren Børge Ring (f.1920), som vi senere skal høre mere om her i min selvbiografi.

Den 13. april 1938 indførtes lov om ferie med løn, nemlig to ugers ferie for arbejdere, funktionærer og medhjælpere. I 1953 blev ferien udvidet til tre uger. Samme dato blev retsforholdet mellem arbejdsgivere og funktionærer i private virksomheder lovfæstet.

Den 13. april var åbenbart også en lidt uheldig dato, for da justitsminister Steincke den dag stod på Folketingets talerstol, blev der affyret to skud fra tilhørerpladserne. Gerningsmanden blev pågrebet og viste sig at være nazist. 6. maj blev han idømt 40 dages fængsel.

Forresten havde man som følge af den spændte verdenssituation allerede fra februar kunnet købe den såkaldte folkegasmaske, som var dansk fremstillet. Dengang troede man endnu på, at en kommende krig ville blive ført ved hjælp af bl.a. giftgas, sådan som tilfældet havde været under 1. verdenskrig, men sådan kom det slet ikke til at gå, hvad folk naturligvis ikke kunne vide på forhånd.

Den internationale krise og truende krigsfare førte i løbet af året til en avisdebat om manglende luftbeskyttelsesforanstaltninger. Den 29. september

afholdtes i Domkirken og Helligåndskirken under stor tilstrømning andagter med bøn for freden. Det hjalp dog ikke.

Dette år anlagdes der i Københavnsområdet to nye teatre, nemlig Bellahøj Friluftsteater og Frederiksberg Teater, der dog blev indrettet i det tidligere Fønix Teater på Frederiksberg. En af de kendteste forestillinger på Bellahøj Friluftsteater, er nok eventyrspillet "Der var engang" af forfatteren Holger Drachmann (1846-1908). Stykket er fra 1885 og blev opført første gang på Det kgl. Teater i 1887.

Der skete naturligvis mange andre og mere betydelige ting i 1938, både internationalt og nationalt, men det, jeg ovenfor har fortalt, må tjene som en lille smagsprøve på, hvad der skete det år. Men vi er dog endnu ikke færdige med året 1938, for det år fik en helt særlig betydning for mig personlig, hvilket jeg skal berette om i det efterfølgende.

(Fortsættelse følger i afsnit 17)